

TÖRTÉNETI NAPOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12 f. — Szerkesztőségi iroda: Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

Tartalom: B. Bánffy Györgyné, br. Wesselényi Zsuzsánna naplója. (IV. közlemény.) Közli K. Papp Miklós. — Okmányok és levelek az 1611-ik év történetéhez. (VI. közlemény.) Közli Szilágyi Sándor. — A bécsi titkos levéltár okleveleiből. (IX. közlemény.) — A conservatív és liberalis pártok 1848 előtt Magyarországon. (III. s befejező közlemény.) Közli K. Papp Miklós. — Levéltári adatok a XVI. és XVII. század történetéhez. — Az 1848–49-ik évek történetéhez. Közli K. Papp Miklós. — Tárcza: A magyar nemzeti színészet történetéhez. (III. közlemény.) Közli K. Papp Miklós.

vagyon itt, vagyon catholicum templom is, szép nagy. Az mi templomunk igen szép, sok szép inscriptiók, kikből kitetszik, hogy azt Bátoriak építették. Egy nagy négyszegletű koporsó is vagyon, melyen az Bátori czimer és inscriptiók, kiből kitetszik, hogy egy Bátori fekszik ott, de benne-é, alatta-é, nem tudják. Egy ember vagyon kivágva kőből, ezt is gondolják, hogy Bátori. Az templom látszik, hogy catholicum templomnak volt építve, mert 2 oltár is van benne, egy kibontott cripta is, mondják ugyan, hogy nem az a Bátoriak criptája, de gondolom, hogy ott hordották ki a szegény Bátoriak koporsójokat, s ha mi valami drágaság volt rajtuk.

6. Julii Csalánosra, ez egy statio, onnat Tasnádig egy statio, ugyan csak bétértünk volt Kávásra egy kis ebédre. Jöttünk hát bé Isten segedelme által békével az mi hazánkba. Én Istenem micsoda szókkal beszéljem én ki csak azokat az jóltételeket is, az melyeket csak ez utban vélem s az enyimekkel cselekedni méltóztattál, nincs szám ennek kibeszélésére, de az én hálaadással teljes szívem meg nem szűnik több sok ezer jóltéteményeid között ezért is szent nevednek dicséretet mondani. Felmenetelem főbb okának egész boldog végét ugyan megérnem nem engedted, de oh reménységem felett abban is nagy előmenetelt adtál, s bizonynyal hiszem, hogy csak hitemnek megpróbálására halasztottad eddig is igyekeztem boldog céljának elérésit, s hiszem is erős hiedelemmel, hogy nem sokára megvigasztalsz engem ebben is, melyet cselekedjél is én Istenem, nem érettem, hanem szent fiadért, s annak drága

B. BÁNFFY GYÖRGYNÉ, B. WESSELÉNYI ZSUZSÁNNA NAPLÓJA.

Közli: K. Papp Miklós.

(Folytatás.)

Julii 5. Rakamazról igen nagy pusztán átol Nyiregyházára, mely egy és fél statio. Ez az a hely, a ki miénk volna, ha utána állanánk. Pusztájával együtt most az G. Forgácsék birják az mi részünket. Vagyon új lutranum templom benne, catholicum templom is vagyon; több az evangelicus. Igen nagy helység. Ott csak falatoztunk, mentünk ebédre innet, de késő öt órai ebédre Bátorba, ez 2 statio. Ott is maradtunk hálni. Itt vagyon igen szép reformatum templom. Az Bátoriak temető helyek

érdemiért, kinek véled édes atyámmal és az Szent Lélek Ur Istennel együtt légyen dicséret és dicsőség, most és mind örökkön örökké Ámen.

14-dik Julii. Béérkezvén Felsőges Urunk Kolosvárra, én is ott lévén, bémének felsőges Urunkhoz G. Gyulai Jósefnével és a testvérem G. Bethlen Lajosnéval. Volt ő Felsőge szállva az plébániánál, felmentünk az garádicson, s megállottunk az ajtó előtt, kijövéen ő Felsőge, hogy az instánsoktól magaszedje instantiájokat, megláta bennünket, béhiva, s bémenvén kérdi felsőges Urunk. **F.** Warum sind Sie gekommen? **Én.** Ihre Majestät, die G. Gyulain hat ihr eigenes Memorial einzureichen, wann Ihre Majestät Sie gnädigst angehört haben, so werden wir zusammen unsere Biette vortragen. Meghallgatja G. Gyulainét, s azután hozzám fordul, s azt mondja **F.** Warum sind Sie den alle 3 gekommen? **Én.** Ihre Majestät, diese ist meine Schwester, diese ist Geschwisterkind mit mir. Ich bin die B. Banffin. **F.** Ich hab' die Ehre gehabt Sie unlängst zu sehen. **Én.** Wir sind alle 3 gekommen vor E. Majestät fussfälig für unserem unglücklichen Bruder um Begnadigung zu bitten. Nem haragos, söt kellemes minával **F.** Es schadet ihm nichts, wann seine Entlassung noch ausgehoben wird. **Én.** Ihre Majestät, biesher hat es ihm vielleicht nicht geschadet, wann es aber noch länger dauert, so wird es ihm ganz gewiss schaden, dann in der langen Gefangenschaft wird er eine unglückliche Krankheit kriegen, in der ganzen Familie sind nur zwey Mannsperson, der Farkas, und dieser, der andere hat etliche Söhne, dieser aber hat alle seine Kinder verloren, also ist unsre Linie zum Aussterben nahe. **F.** Und hat er alle seine Kinder verloren? **Én.** Ja, Ihre Majestät. **F.** Es ist noch viel zurück von dem, was ihm das Gubernium, und die königliche Tabula geurtheilet hat. **Én.** Ihre Majestät haben aber dieses verändert, da Ihre Majestät durch dero hohe Gnade keine bestimmte Zeit gesetzt haben, und Ihre Majestät haben die hohe Gnade gehabt mir in Laxenburg zu versprechen, dass Ihre Majestät sich nach seiner Aufführung erkundigen, und dann werden **E.** Majestät mich nach meinem Wunsche

trösten. **F.** Eben das (félvén attól én, hogy esmét azt mondja, a mit Laxenbourgban Stänkerey felől, hirtelen ezt mondám) **Én.** Ihre Majestät, wir haben vernommen, dass er seit der Zeit, dass er in Kufstein ist, sich immer sehr ruhig aufgeführt hat. **F.** Ja ja. **Én.** Ihre Majestät, wir bitten nochmalen unterthänigst, erbarmen sich E. Majestät des unglücklichen Menschens und entlassen ihn. **F.** Megfogván kezem: Beruhigen Sie sich, ich werde ja was machen. Erre bényujtám az instántiámat, s azután az Weselényinéét kérdi. **F.** Wessen ist dieses? **Én.** Das ist das Memorial von der unglücklichen Frau, Sie wäre selbst gekommen E. Majestät zu Füßen zu fallen, weil aber E. Majestät Ihr verboten haben in Städten zu gehen, so hat Sie sich nicht unterstanden hieher zu kommen, wann E. Majestät ihr gnädigst erlauben, so wird sie persönlich vor E. Majestät erscheinen. **F.** Wo wohnt sie? **Én.** In ihr eigenes Gut und auch mit mir. **F.** Wo ist sie jetzt? **Én.** Jetzt ist Sie in mein Gut, weil das näheter ist, und wann Ihre Majestät ihr erlauben persönlich zu erscheinen, so kann sie leichter kommen. **F.** Wer ist ihr Tutor? **Én.** Mein Mann, Ihre Majestät. **F.** Das ist ja sehr gut. Erre meghajtá magát s kimenénk. Azután Szebenben esmét elmentem, de nem javasolván jó Uraink, instántiával ő Felsőgéhez nem mentem, hanem a hol lehetett, láttattam magam; beszélt is ő Felsőge az én eleiben nyujtott kérésem iránt egy néhánynyal az mi Uraink közül, kiknek ő Felsőge elébeszéli méltóztatott minden Laxenbourgban és Kolosvárt ő Felsőgével tett beszélgetéseimet, megtudakozta az Gubernium és királyi Tábla a szegény öcsém iránt tett sententiáját; azzal biztatnak Uraink, kik vele beszéllettek, hogy néhány hónapok mulva megadja szabadulását. Oh hajtsa az szent Isten irgalmasságra szivét, s adja az én keserves utozásomnak valóságos hasznát, az az hadd legyen megnyerése ez által az én szegény testvérem kiszabadulásának.

Bécsbe indulunk fel esmét a szegény leányom keserves ügyiben, az hová ez előtt néhány napokkal u. m. 13. Martii 1799-ben előre elindula az én kedves fiam Farkas, a

ki az mostani szeretet nélkül való világban majd példa nélkül való testvéri szeretetet mutatott az szegény leányomhoz ezen keserves ügyiben, s másodsor Bécsbe menvén ezért, tíz hónapi ottan mulatása után nyert az hűgának királyi fels. decisiótól igen szép sententiát nyert (igy), mert megnyerte, hogy az Grófja B. Gergely, minthogy öt extra ullo fundamento vexálta, s minden törvényes ok nélkül választatá el magát, tehát az Grófnénak intertentiót adjon és költségit is fizesse meg, a leánykájok nevelése az anyjára bizottassék, de az Gróf adjon tartására, nevelésre valót, s még azon parancsolt is e mellett az erdélyi Gubernátornak, hogy B. Gergelyt megpiron-gassa az ő Felsege szavával, hogy az feleségit hogy merete oly keményen fenyegetni, s még az ő Felsege nevit is belé elegyíteni (kijüvén oly forma szava az per folyásban, hogy ha Franciscus parancsolja sem veszi vissza az feleségit, és hogy megizente az feleséginek, hogy egyezték meg az válásban, mert ha nem, oly dolgot cselekszik, az melyet mind ő, mind felesége, mind gyermeke meg fog bántani); de híhető, az pirongatás igen irgalmas volt. Le-jüvén az k. decisio, az mi Guberniumunk szokása szerint önként az k. decisionak publicáltatását halasztotta, ugy hogy Januarius elejin 1799-ben jött le az k. decisio, s még 1799. 2-a Julii akarnak csak synodust tartatni s akkor publicáltatni, az reformatum consistorium egyetértvén az k. Guberniummal a szegény leányom megrontására. Eleget esedezett az leányom hol Guberniumnak, hol az reformatum consistoriumnak, hogy engedjenek extraserialis synodust tartani, de több az, hogy a püspökünknek irván ez iránt, az még terminust is tett, hogy Aprilisnek 21-dikén legyen az extraserialis synodus, de az reformatum consistorium meg nem engedte, s e szerint időt B. Gergelynek arra, hogy Bécsben felment, hogy az királyi decisiót felforgathassa. Már e szerint a szegény leányom is kéntelen felmenni, kit magára nem hagyhatván én is megyek véle, s indulunk Kolosvárról ki 27. Martii 1799. Válaszutramenvén onnat indulunk ki Sibó felé Martii Nagyfaluba, Nagyfaluból ki. Oh Isten légy vélünk utazásunkban szent segedelmeddel, az idegenek között rendelj nekünk

irgalmasságodból jobb akarókat, mint az mi-lyenek hazánkbeli atyáinkfiai, s hazánkfiai. Az B. Gergelynek adott tanácsot, melyet ő követ, bolondítsd meg, mint az Achitoffel tanácsát, ha nem ellenkezik szent akaratoddal. Hozz haza bennünket kedves gyermekeimmel életben, egészségben, örömmel az mi hazánkban, hadd lássák az mi ellenségeink akkor is azt, hogy a kik az Istenben biznak, meg nem szégyenülnek, s mi áldhassuk szent nevedet jótétedért ujra, s azt mondhassuk nagy bátran: Imé ha Isten velünk, kicsoda ellenünk.

Volt utozásunk e szerint:

1799. 27. Martii indulánk ki Kolosvárról Sibó felé Nagyfalu felé menve, az honnat még

15. April mentünk Kémerre, onnat

16. April kilencz órákor megindulva egy óra egy fertály voltunk Margitán, ez egy statio, itt ebédeltünk. Székelyhid egy statio. Léta esmét egy statio, itt háltunk.

17. April. Hosszupáji egy statio, de csakugyan Hosszupájból is a létaiak vittek Debreczenbé reggel tizedfél órára. Itt ebédeltünk és háltunk.

18 April Szoboszlóra, ez egy statio, onnat Nádudvarra, ez is egy statio, ebédeltünk itt, onnat Karczagra, ez egy statio, itt háltunk; innet 19 April Kisujszállás, egy statio s fél, Török-Szent-Miklós egy statio és fél, Szolnok egy statio, itt ebédeltünk, onnat Abony egy statio, Czegléd egy statio, itt háltunk.

1791. 1-ma Maji voltam a szegény leányommal együtt az császár Franciscusnál, 2-dusnál audientiára, volt e szerint beszélgetésünk:

Én. Ich bin die B. Banffin, gebohrne B. Wesselényi, und diese ist meine einzige und sehr unglückliche Tochter, die der G. Bethlen Gergely vor sieben Jahren heuratete ein Jahr hat er mit ihr gewohnt, und dann verliess er sie und kündigte ihr einen Scheidungsprocess an.

F. Ja ich weiss, ich hab' ja das Urtheil gesprochen, denn, da der Synodus selbst gestehet, dass keine Ursach zur Scheidung, und auch wircklich keine da ist, so sollen Sie nicht geschieden seyn, und er soll Frau und das Kind erhalten.

En. Nein, Ihre Majestät, es ist wohl die Heirath bey uns kein Sacrament, aber es ist dennoch was heiliges.

F. Sie halten für kein Sacrament die Heirath, ich bin halt Ihr Pabst in diesem. Der G. B. war bey mir, hat sein Memorial eingegeben. Susi mondja: Ich wieder bin gekommen mich für Euer Majestät höchst gerechte gnädige und mich sehr tröstende königliche Decision unterthänigst zu bedanken.

F. Ich hab' nach meinem guten Gewissen geurtheilt, was möchte aus die Familien werden, wann solche Scheidungen zugelassen werden, da noch zudem auch ein Kind da ist, er soll sich ja vergleichen, so wird ihm nichts fehlen. Ich hab' ihm wollen capacitiren, aber es vill ihm nichts in Kopf gehen. Ich hab' ihm gesagt, die Decision werde ich nie ändern.

En. Euer Majestät werden gnädigst geruhen wollen mich anzuhören, endlich werde erzählen, in welcher Lage diese Sach jetzt stehet, die königliche Decision kam noch in Anfang Januarii zum Gubernio, aus welchen Absichten weiss ich nicht, hat das Gubernium statts dem, dass es selbst die königliche Decision hätte publiziren sollen, dem reformirten Consistorio übergeben, welches wegen eine durch den B. Gergely wieder die königliche Decision geschriebene und in Consistorio eingereichte Memorial die Publication aufgeschoben hat, obwohl das Gubernium von Consistorio dieses Memorial nicht annehmen wollte, und da das Consistorium nie in der gleichen Process Sachen, so auch in diesem keinen Einfluss gehabt, dennoch hat es sich darein gemengt, und so weit gebracht, dass die Publication noch bis diese Stunde nicht geschehen, und jetzt die bestimmte Zeit dazu der 3-te Junii benennen ist. Jetzt haben wir Euer Majestät nicht mit ein Memorial belästigen, sondern dieses nur mündlich vorbringen wollen. Ezen beszédem alatt látszott, hogy boszankodott.

F. Ich bin Ihnen verbunden wegen diese Nachsicht.

En. Sollte aber geschehen, dass die Publication auch den 3-ten Junii nicht vollbracht werden möchte, dann werden Euer Majestät gnädigst zu erlauben geruhen, dass

wir damals durch ein Memorial wegen diesem Euer Majestät unterthänigst ersuchen können, nicht das meine Tochter die schon sechs Jahren mit diesem fatalem Process gequälet ist, noch durch dergleichen Aufschiebungen nicht verhindert werden soll Euer Majestät gnädige und gerechte Decision zu geniessen.

F. Ja auf alle Weise Sie können ein Memorial eingeben, und sie sollen sich nichts fürchten, ich werde meinem Ausspruch nicht ändern, schmerzlich glaube ich auch, dass mit den Frieden was sein könne, die Ältern müsten es probiren.

En. Er kann ja uns Ältern nicht ausstehen.

F. Aber was aus Ursach hat er die Frau verlassen, hat er eine andre Person gerne gehabt oder was.

En. Dass er jemanden gerne gehabt hätte, das weiss ich nicht, und aus welcher Ursach er mein Kind verstossen hat, das weiss ich auch noch diese Stunde nicht.

F. Hat er sein Kind lieb?

En. Ich bin von keiner Lieb zu ihr bewusst, er hat es uns nicht merken lassen.

F. Gott hat ihr schon Ältern gegeben, die sie lieben, s ekkor szánakozó minát csinált. Was ist er für ein Mensch, in andern Fällen ist er ein guter Mensch.

En. Er kann in andern Fällen ein guter Mensch sein, in diesem aber hat er uns seine nicht Gutheit recht spieren lassen. Wegen meinem Sohne Wolfgang habe ich auch fussfällig eine unterthänige Bitte vorzutragen, der schon 10 Jahre beym Gubernio ohne alle Besoldung dienet, und deme man mit sehr viele hat preteriren lassen, worunter auch ein solcher war, der das vergangene Jahr wegen seinem schlechten Character zum gemeinen Soldaten gemacht wurde.

F. Wer ist der? s erre megrázta a fejit.

En. Es ist dieser Sohn von mir gab Euer Majestät seine unterthänige Bittschrift ein das vergangene Jahr, wo er um eine Gubernial Secretair Stelle gebeten, Euer Majestät konnten, aber seinem Wunsch nicht erfüllen, da dieses supernumeraria Zustellen jetzt beym Gubernio vor jetzt eingestellt ist.

F. Es ist mir sehr Leid, dass ich seine Bitte nicht hab' erfüllen können, wann aber

eine Gelegenheit sich darzeigen wird, soll er sich melden, so wird ihm geholfen.

Én. Nun bitte ich fussfällig vor ihm jetzt um den Camerer Schlüssel.

F. Dieses kann er erhalten, er soll auch nicht viel Wesen machen, er soll nur seyn Memorial einreichen und an sein gehörigen Ort sich melden. Felséges Urunk meghajtván magát, mi is, mondom, Weil ich schon in diesem Alter bin, wo ich schwerlich hoffen kann mehrmalen zu erhalten das grosse Glück E. Majestät zu sehen, also empfehle ich E. Majestät und die ganze königliche Familie in Schutz Gottes, mich und die Meinigen, und unterdenen diese Unglückliche, in Euer Majestät hohe Gnad und Protection.

(Vége következik.)

OKMÁNYOK ÉS LEVELEK

az 1611-ik év

TÖRTÉNETÉHEZ.

Közi: Szilágyi Sándor.

1611. Oct. 11.

XVII.

Generose domine, Amice nobis honorandissime. Salutem *stb.*

Az kegyelmed levelét vettük és megértettük. Az mi az Egrij István alatt levő vitézek fizetését illeti, hogy nem akarják fölvenni az három-három forint s húsz pénz fizetést, hanem négy-négy forintot kívánnak, abban, uram, egyéb nem lehet, hanem meg kell, az négy-négy forintot nekik adni, hogy valami fogyatkozás miattok hazánk dolgában ne essék. Annakokáért megirtuk oda az fizetőmestereknek, hogy szerét tegyék annyi pénznek, kivel az négy-négy forintra kitéljessék nekik az egy hópénzt; hol pedig annyira való pénz nem volna náluk, avagy szerét nem tehetnék, kegyelmedet kérjük fölötte igen, hogy kegyelmed az magáéból is adjon annyit, az kivel kitéljessék nekik az négy-négy forint. Arra kegyelmednek reáfelelünk, hogy jó emberséggel megadatjuk kegyelmednek; kegyelmednek semmi kétsége ne legyen benne; ugyan innen megküldtük

volna; de az pénzzel nem jó most oda alfelé mindennek sétálni; hanem kegyelmed az fogyatkozásnak eltávoztatásáért cselekedje meg ezt az kérésünket, kit kegyelmedtől igen nagy néven veszünk s refundáltatjuk is kegyelmednek az kegyelmed pénzét.

Továbbá az mi illeti azt, hogy kegyelmed örömost Sáros-Patakra menne, az tegnapi levelünkben is bőven irtunk kegyelmednek affelől s most is az mi tetszésünk az, s nem is irhatunk egyebet, hanem hogy ennyi hadak lévén kegyelmed alatt, bizony még most Sáros-Pataknak több oltalommal lehet kegyelmed kivől, hogysem mintha ottben volna kegyelmed; még, hála legyen az istennek, Patak nincsen periculumban.

Kegyelmed, uram, megbocsásson, mint volna az, hogy kegyelmed ekkéig szolgálta örömost s most szintén mikor az kegyelmed szolgálatja leginkább kívántatnék, elmenne kegyelmed; micsoda néven venné kegyelmedtől mind ő fölsége s mind mi; ez bizony nem különbben esnék, mint szintén az, az ki délig böjtöl s délután jóllakik; tudja kegyelmed azt, hogy finis coronat opus. Azért kegyelmed legyen vesztegségben, az mint ez ideig, ezután is mostani ügyében szolgáljon kegyelmed hazánknak és legyen mindenfelé, főképen az révekre jó vigyázásban s valami hirei érkeznek kegyelmednek, azonnal adja értésünkre. Mely kegyelmed szolgálatját és fáradságát ő fölsége nagy kegyelmességgel, az egész ország pedig velünk egyetemben nagy hálaadással veszi kegyelmedtől. Tartsa meg isten kegyelmedet jó egészségben. Cas-soviae die 11. Octobris Anno 1611.

Generosae Dominationis Vestrae
Servitor et Amicus benevolus
Comes GEORGIUS THURZÓ mpria

Külczim: Generoso Domino Michaëli Lorántffy de Serke, Exercitus Campestris nunc ad Szerencs positi Supremo Capitaneo etc. Domino Amico nobis observandissimo. Cito *stb.* In Szerencs.

(Eredetiye a m. k. kam. levéltárban.)

1611. Oct. 18.

XVIII.

Generose domine Amice nobis observandissime. Salutem *stb.*

Az kegyelmed levelét megadá az jámbor főember, mely octava die Octobris költ; kiben mit irjon kegyelmed, megértettük. Az mi az Szécsi uram ő kegyelme elmenetelét illeti, abbúl ő kegyelmének jó és bizonyos mentsége vagyon; vétkül ő kegyelmének nem tulajdonittatik. Hanem kívántatik az kegyelmedtől, hogy gondviselésben és vigyázásban legyen kegyelmed az révekre az hírekhez képest; mert ha az gondviseletlenség és vigyázatlanság miatt valahogy az hajdúság általlopná magát az Tiszán, bizony még ennél is, az kiben vagyunk, nagyobb gondot szereznének az egész földnek.

Hogy pedig ez napokban csaknem valami zendülést szerzettenek némelyek az hadak közül; bizony dolog, hogy az attúl vagyon, hogy az disciplina nincs közöttök; de mit mondjunk, ha úgy volna most is az vitézlő rend dolga, mint régenten, az disciplinával élhetne ember közöttök; hanem csak az mint az mostani állapotja hozta az vitézeknek, úgy köll velek bánni; mert netalántán ha keményebben kezdené ember őket viselni, ők is más felé kezdenék az ló száját tartani s így nagy fogyatkozást szerzene ember mostani hazánk dolgában; mindazonáltal az mennyire lehet és meg nem bántódnak fölöttebb vele, kegyelmed viselje szájokon őket.

Az mi az Egri István hada fizetése dolgát illeti, hogy kegyelmetek Szécsy urammal az maga pénzéből is töldotta, azt kegyelmetek igen jól és dicséretesen cselekedte, semmit ne is kételkedjék kegyelmetek benne, mert bizony megtértem kegyelmeteknek épen; sőt hogy az fogyatkozásnak eltávoztatásáért ezt cselekedte kegyelmetek, oly néven veszszük kegyelmetektől, mintha ajándokon adta volna kegyelmetek. Ezen Egri István hada fizetése felől ez mai levelemből, kit csak ez előtt irtam kegyelmednek, bővségesben érthet kegyelmed.

Az mi az Győri Mihály uram dolgát illeti, mind Török István uramnak s mind az győri generálisnak irtunk fölöle; elhigyje azt ő kegyelme, oly fogonatos leszen irásunk, hogy talám meg nem fogyatkozik kérésében és az mi irásunkban.

Postscriptában, írja kegyelmed azt, hogy kegyelmed örömost házához menne és maga

házában szolgálna. — Kegyelmed, jó akaró uram, megbocsásson, de nem az végre kívántuk az kegyelmed szolgálatját kivől, hogy netalántán az kegyelmed szolgálatja haszontalan volna hazánknak, hanem mert hogy hasznos. Azért kegyelmed ne vonja most magától hazájátúl; mert tudjuk azt, hogy többet szolgálhat kegyelmed most künn, hogysen házában s nem is leszen jövendőben az az kegyelmed szolgálatja elfelejtve. Az mi pedig azt illeti, mi sem késünk semmit is, hanem csak várjuk az ő fölsége német segítségét, ki már útba vagyon és sietve jön; annak fölötte várjuk azt is, hogy az urak mellénk begyülekezzenek; ezek meglévén, azonnal, elhigyje kegyelmed, magunk is küszállunk s kegyelmetekkel együtt szolgálni akarunk hazánknak; de tudja kegyelmed, mód nélkül nem fér hozzánk, hogy küszálljunk; hanem csak az, hogy kegyelmed legyen ott helybe csendességben, az révekre való vigyázásban és gondviselésben s az mit ért, mindjárt adja értésünkre. Isten éltesse kegyelmedet. Cassoviae die 18. Octobris Anno 1611.

Generosae Dominationis Vestrae

Servitor et Amicus benevolus
Comes GEORGIUS THURZÓ mpiria.

Külczim: Generoso domino Michaéli Lorántffy de Serké, Exercitus Campestris ad Szerencs constituti Supremo Capitaneo etc. Domino Amico observandissimo. Cito, citissime. In Szerencs.

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

1611. oct. 21.

XIX.

Magnifici domini Amici et tanquam filii observandissimi.

Salute *stb.* praemissa. Akaránk kegyelmeteknek értésére adnunk, hogy mi istennek segítségével itt semmit sem késvén az táborban szállunk; de az táborba kívántatván elégséges lövő szerszám s itt Tokajban arra való kevés lévén, kegyelmeteket szeretettel kérjük, hogy az minemő könnyü taraszki vannak kegyelmeteknek, vagy hármat holnap küldje kegyelmetek hozzánk; leszállván az had; meg vissza adjuk kegyelmeteknek őket. Tartsa meg

isten kegyelmeiket jó egészségben. Datum in Tokaj 21. octobris Anno 1611.

Magnificarum Dominationum Vestrarum

Servitor Amicus uti pater benevolus

Comes GEORGIUS THURZÓ mpria.

A nádor kezével: Hazánkhoz való szeretetiért és ő fölségéhez hűségének nagyobb bizonyoságáért, hogy kegyelmeitek az taraszok dolgából késedelem nélkül való jó akaratját megmutassa, szeretettel kérem kegyelmeitek.

Külczim: Magnificis Dominis Georgio et Sigismundo Rákóczy etc. Dominis Amicis et tanquam filiis observandissimis.

(Eredetije a m. k. kam. levéltárban)

1611. nov. 5.

XX.

Magnifici domini Amici et filii nobis observandissimi.

Salutem stb. Jól jut kegyelmeiteknek eszében, miképen találtuk meg ennekelőtte is kegyelmeitek, hogy az minemű transactio felől való dolga kegyelmeitekkel Mágocsi uram ő kegyelmének fiamuramnak volna, arról kegyelmeitek bonis modis et conditionibus conveniálna és concordálna Mágocsi urammal ő kegyelmével. Azért minthogy ő kegyelmétől fiamuramtól immár arról az dologról válaszungk jött és ő kegyelme is kész az concordiára: kegyelmeitek szeretettel intjük és kérjük is, hogy ha kegyelmeiteknek most is kedve vagyon az concordiára és megalkuvásra, bizonyos fő atyjokfiat és barátit mellé vevén kegyelmeitek, keressen meg kegyelmeitek minket és szintén úgy végezzük el kegyelmeitek között ezt az dolgot, az mint legjobb leszen és mind ő kegyelme, fiamuram, s mind kegyelmeitek contentus lehessen vele; de minekelőtte kegyelmeitek minket erről requirálna, annakelőtte szándékáról és akaratjáról tudósítson minket, hogy bizonyos terminust végezvén, melyben tractáljunk erről, fiamuramat is certifiálhassuk felőle, hogy ő kegyelmének is arra rendeltetett emberi itt lehessenek; mert ha kegyelmeitek az jó concordiára accedálni nem akar, minekünk annakutána azt kell cselekednünk, az mit tör-

vény és az igazság mutat; mivelhogy az Mágocsi uram emberi igen sollicitálnak bennünket és protestálnak is azon ő kegyelme képében, hogy semmiképen igazságát elhallgatni nem akarja tovább, hanem azt prosequálja. Isten éltesse kegyelmeitek. Datum ex Castris ad Tokaj positis 5. die novembris, Anno domini 1611.

Magnificarum Dominationum Vestrarum

Servitor Amicus uti Pater benevolus

Comes GEORGIUS THURZÓ mpria.

Külczim: Magnificis dominis Georgio et Sigismundo Rákóczy de Felső-Vadász stb.
(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)

A BÉCSI TITKOS LEVÉLTÁR OKLEVELEIBŐL.

XIX.

Brassai Jánosnak, János Zsigmond követének, I. Ferdinánd császárhoz benyújtott emlékirata. Kelet nélkül (1562. július 13. előtt.)

Sacratissima Caesarea Majestas domine
domine clementissime.

Obsequentiam domini mei clementissimi in causa cessionis tituli Majestas Vestra Sacratissima ex litteris Serenissimi Regis Maximiliani intelligere potuit, quantum ad reliqua negotia attinet haec mihi injunxit ut Majestati Vestrae Caesareae viva voce dicerem.

Primum quoniam in tranquillitatem publicam Dei optimi max. providentia et Majestatis Vestrae Caesareae benignitate indutiae unius anni concessae et litteris Majestatis Vestrae confirmatae sunt (quod in laudem Dei faustum sit ac foelix) praecipue curandum est, ne indutiae istae, quoque modo occasiones subministrent amissioni, depopulationi, periculo et abalienationi totius terrae ultra Tybiscum sitae.

Deinde quemadmodum danda est opera ut presidia Turcarum modis omnibus illinc amoveantur, Et partes illae terrae ultra Tybiscum externis copiis liberae et immunes sint (in quo dominus meus clementissimus syn- cere et totis viribus laboravit, et deinceps

laborabit) ita cavendum est prima cura, ne loca, civitates, arces et comitatus proximis mensibus per nephariam proditionem Melchioris Balassa in potestatem Majestatis Vestrae Sacratissimae redacti extremum periculum iisdem terrae partibus adducant. Quia Turcae Passae Beglerbegi sollicitant dominum meum clementissimum et palam significant, firmissimo mandato ipsis ab Imperatore Turcarum potentissimo, domini mei benefactore clementissimo injunctum esse et commissum, ut oppida, arces, civitates et cuncta loca proximis mensibus occupata liberare et ad manus Domini mei reddere debeant, quorum apparatus militaris et presentia urgentissima vestrae Majestati Caesareae optime constat.

Itaque metuendum est ne illae quoque partes regni afflictis a reliquiis abstrahantur, perinde ac Themesvar et partes illae inferiores abstractae sunt et perditae. Turcae enim nequaquam patientur Zathmar et reliqua loca in manibus. Capitaneorum Majestatis Vestrae Caesareae, sed indubie statim occupabunt. Et sic ex illo loco natura forti et commodo totam terram Cassouiam usque et amplius sibi ipsi usurpabunt. Arx Echijed aliquantum temporis infoeliciter fortassis reluctari poterit, sed reliquae tantam potentiam non sustinebunt sed ultro cedent et collabentur, atque ita hac occasione tota terra usque ad fines regni Poloniae intercipietur, aditusque patebit in Poloniam tutissimus, in ruinam illius quoque regni et publicam perniciem.

Modus vero alius quo partes illae terrae ultra Tybiscum retineri queant non videtur esse, nisi ut Majestas Vestra sacratissima civitates, oppida, villas et alia loca per malignitatem et proditorias artes ipsius Balassa abalienata domino meo reddere dignetur.

Et ideo rogat Majestatem Vestram sacratissimam diligenter, Majestas Vestra pro sua alta prudentia, simuletiam pietate et benignitate Caesarea erga Christianam Republicam item pro conservatione afflictis regni Hungariae dulcis patriae nostrae, denique pro benevolentia erga dominum meum, Et pro rationibus affinitatis consanguinitatis dignetur clementer annuere, ut arces, oppida, civitates, comitatus et universa loca, quae a tempore proditionis Melchioris Balassa occu-

pata sunt, domino meo clementissimo libere remittantur unacum cunctis emolumentis et fructibus, ne reliquiae istae afflictis regni ultra Tybiscum in extremum periculum deveniant, palam avellantur et turpiter amittantur. Dominus autem meus clementissimus Vestrae Majestati Caesareae ex animo candide obsequi et Deo auspice inseruire cupit. Rogat etiam Majestatem Vestram sacratissimam obsequenter, ut Majestas Vestra Imperatoria milites et subditos domini mei, qui sub hoc tempore in captivitatem inciderunt, ex sua gratia Imperatoria clementer dimitti facere dignetur.

JOANNES BRASSAY.

Kivül: Ad Sacratissimam maiestatem Caesaream memoriale.

(Egykoru másolata a bécsi cs. titkos levéltárban.)

XX.

I. Ferdinánd császár tanácsosainak a császár nevében János Zsigmondnak, követe Brassai János általelőterjesztett kívánataira, adott válasza. Kelt Prágában 1562. július 13-kán.

Sacra caesarea Majestas dominus noster clementissimus intellexit ea, quae maiestati suae Caesariae illustrissimus princeps dominus Joannes Sigismundus dux serenissimi quondam Regis Joannis filius per secretarium suum egregium Joannem Brassaj nunciauit de restitutione locorum occupatorum sibi facienda et alijs nonnullis rebus, quas itidem sibi concedj optat etc.; cum autem presentes Induciae certis quibusdam conditionibus initae ac per literas utrinque firmatae ac corroboratae sint, quam merito robur suum obtinere debent, quoad prefixum jnduciarum tempus effluerit, maiesta sua caesarea miratur, nunc in ipso ferme initio factae transactionis et concordiae ex parte ipsius Illustrissimi ducis Joannis Sigismundj eiuscemodj postulata proponj, quae cum dictis jnduciarum conditionibus quasi ex diametro pugnent, quin etiam postulatis illis praetexi necessitates et difficultates quasdam Turcharum, ut qui a principe ipsorum in mandatis habeant liberare et ad manus eiusdem illustrissimi ducis Joannis

Sigismundj reddere oppida arces ciuitates et cuncta loca per maiestatem caesaream occupata ab eo tempore, quo magnificus dominus Melchior Balassa ad fidelitatem atque obedientiam caesareae suae maiestatis tanquam veri et legitimi Regis ac domini sui reuersus est, cum tamen dictus Illustrissimus Dux Joannes Sigismundus is ipse sit, qui motibus praeteritorum mensium causam primus dederit, et Turcas assiduis atque instantissimis precibus et obtestationibus excitauerit, et in loca illa adduxerit, quorum iacturae et desolationi iam videtur tantopere metuere, quare maiestas sua caesarea aliud in praesens facere non potest, quin memoratis conditionibus inhaereat, ac rem omnem durantibus iudicijs hoc, quo modo, est loco relinquat.

Sic etiam quoad titulum regium, quem idem Illustrissimus dux Joannes Sigismundus sibi preter rationem usurpat, de quo supra dictus serenissimus Joannes Brassaj apud serenissimum Regem Bohemiae dominum nostrum gratiosissimum mentionem fecit, cum maiestas sua caesarea animum suum ante hac saepius tum in ijs tractatibus, qui proximis annis Viennae agitati sunt, quondam reuerendissimo archiepiscopo Gnesnensi, tum etiam postea serenissimo Regi Poloniae per oratores nuncios et literas abunde declarauerit, maiestas sua caesarea etiamnum mentem ac voluntatem illam suam retinet, quae Illustrissimi duci Joanni Sigismundo haud dubie ita cognita et perspecta est, ut opus non sit eam hac loco pluribus repetere.

Quando vero saepedictus Illustrissimus dux ad maiestatem caesaream missurus est eos oratores, quos velle sese mittere ostendit, et propositurus est conditiones pacis honestas aequas et tolerabiles, e quibus sijncerum ipsius studium quod prae se fert ad pacem, tranquillitatem et incolunitatem afficti regni Hungariae promouendam reuera appareat, maiestas sua caesarea ita se exhibebit benignam, ut quibus facile intelligere possit publicam concordiam et maxime Regni sui Hungariae quietem et permansionem maiestati suae caesareae usque adeo cordi esse, ut magis non possit. Interim maiestas sua caesarea curabit, ut Iudiciae ex sua parte

firmiter et inuiolate obseruentur, dummodo idem ex ipsius Illustrissimi ducis Joannis Sigismundj parte candide et diligenter prestetur.

Preterea quod attinet ad petitam captiuorum eliberationem, maiestas sua caesarea propter honestas etiam et urgentes causas Illustrissimo domino duci gratificari non potest.

Atque haec sunt quae maiestas eius caesarea dicto Illustrissimo duci benigne respondenda duxit. Decretum Pragae die 13 Julij 1562.

(Eredeti fogalmazvány abécsi cs. titkos levéltárban.)

A CONSERVATIV ÉS LIBERALIS PÁRTOK 1848 előtt Magyarországon.

Közi: K. Papp Miklós.

(Vége.)

Miután láttuk a conservatívek programját, ismerkedjünk meg az ellenzéknek 1847. márczius 15-én Pesten tartott tanácskozási nyának határozataival.

1847. Márczius hó 15-én Pesten tartott ellenzéki tanácskozási határozati.

1. Hogy nyilatkozni fogunk mint olyan pártnak tagjai, melly már több évek előtt nyíltan bevallott czímmel és iránynyal fellépett a nyilvánosság alkotmányos mezején.

2. Hogy most nem a nyilatkozat szerkezetét, hanem alapelveit fogjuk megállapítani; nevezünk egy bizottmányt, melly ezen alapelvekből a nyilatkozatot redigálja s juniusi conferentiánknak előmutassa.

Alapelvek.

1. Az ellenzék név megtartatik s kijelentetik, hogy ennek mindenkoron egyik feladata volt a kormány irányábani ellenőrség. Mi ezen feladatot továbbá is magunkénak valljuk, s annak sikerésítésére az alkotmány által nyújtott eszközöket felhasználjuk.

2. Hogy mi ezen eljárásunkban ellenzésünket úgy, valamint pártolásunkat nem személyekhez, hanem tárgyakhoz és tényekhez kötjük.

3. Hogy tehát megvizsgálva a jelen

állapotot, a kormánynak mult országgyűlés ótai eljárását sokakban törvénytelennek s veszélyesnek találjuk.

4. Hogy miután ezen veszélyes állapot a múlt idők óta folyvást mindég csak súlyosbodik, az ellenzéknek törekedni kell, hogy a kormány-felelősség valósíttassék, s olly garanciák vivassanak ki, mellyek alkotmányosságunkat s országos és nemzeti érdekeinket minél tökéletesebben biztosítsák.

5. A nemzet közérdekeinek biztosításaihoz számítjuk a nyilvánosság fentartását s a közélet minden ágaiban alkalmazását; — valamint a szabad összejöhetést és egyesülés-jogának eredeti alkotmányos tisztaságában fentartását.

6. Hogy mivel tisztán nemzeti és parlamentális kormányunk nincs, az oppositio, valamint eddig nem, úgy jövőben sem fog szorítkozni az ellenőrzésre és ellenzésre, hanem általánosan megmarad azon téren, melyen az ellenzék neve a reformpárt nevével már rég azonosítva van.

7. Hogy ezen irányban a kezdeményezést minden honpolgárok alkotmányos közös hivatásának ismerjük.

8. Hogy ezen hivatástól magunkat ez idő szerint sem dispensáljunk; mert a conservatív párt privilegialis és absolutisticus irányban működik, a kormány politicáját pedig főképp csak saját hatalmának tágítására látjuk irányozva: tehát nincs biztosítékunk, hogy nélkülünk a nemzeti alkotmányos élet biztosításával s kifejlesztésével összhangzó reformok mind kezdeményeztetni fognának.

9. Hogy ezen örökös, fentartási, biztosítási és haladási irány mellett is a kormánynak minden jó és törvényes cselekedtet pártolni fogjuk s nem kötjük pártolásunk feltételül, hogy minket a hatalom ne ignoráljon, vagy csak a mi segedelmünkkel éljen.

10. Hogy a czélszerű törvényekkel körülírt sajtószabadságot, mint a békés reform múlhatlan feltételét a nemzetnek visszaszerezni iparkodandunk.

11. Hogy czélunk a honpolgárok minden osztályainak érdekeit nemzetiség és alkotmányosság alapján egyesíteni, mely végre a nemzetiség ügyének a más nyelvű népesség érdekeinek óvatos kíméletével, a vallás kéré-

désének a mult országgyűlési alaponi bevezetésén kívül szükségesnek véljük:

a) Erdélynek és Magyarországnak teljes és jogszerű egyesítését, hogy a két testvérhaza és testvér nemzet egymásnak visszaadtván, eképen mind a vérségi kapcsolatnak, mind a törvény szentségének elég tétessék.

b) A közteherbeni osztakozást, mire nézve az eddig egyedül adózott nép terheinek megkönnyítését főbb köteleességünknek ismerjük, — de alkotmányos biztosítékokat mindnyájunk számára gyarapítani törekedünk; — de az ország közszükségeinek eddig el nem látott fedezésénél a czélok országgyűlési meghatározását, számadás és felelőséget feltételül kötünk.

c) A honpolgárok nem nemes osztályainak, mindenek előtt pedig a királyi városoknak és szabad kerületeknek képviselőlet alapján úgy törvényhozási, mint helyhatósági jogokban valóságos részesítését.

d) A törvény előtti egyenlőséget.

e) Az urbéri viszonyoknak kármentesítés mellett kötelező törvény általi megszüntetését; mire nézve legkívánatosnak véljük, hogy előlépések történjenek, miszerint az örök váltság a status közbejöttével országos eszközésbe vétethessék.

f) Az ösiség eltörlésével a birtok szerzés biztosítását.

12. Minden előlépést, mely e czélhoz közelebb vezet a nélkül, hogy a jövő kifejlődést megkötné, elfogadunk. Ez irányban fogunk hatni a jövő országgyűlésre s minden egyebet is, mi az ország szellemi és anyagi kifejlődésére vezet, létesíteni törekedünk.

13. Ezen működéseinkben szemünk előtt tartandjuk a pragmatica sanctióból reánk háruló köteleiséget és viszonyokat, de az 1790. 10 cikkhez is, mely királyi szentesített szóval arról biztosít „hogy hazánk szabad ország s egész törvényes kormány rendszerében független, tehát semmi más országnak avagy nemzetnek alá nem rendelt“ — szoroson ragaszkodunk. Valamint az örökös tartományok érdekeit a magunkénak alárendeltetni nem kívánjuk, ugy hazánk érdekeit az örökös tartományok érdekeinek alárendeltetni sem engedendjük; — mikint ez, különösen ipar és kereskedés tárgyában folyvást

történik. Ellenben az 1790: 10. t. cz. épsége mellett az érdekek méltányos kiegyenlítésére segédkezést örömezt nyujtunk.

14. Céljaink elérésére az eszközöket körülmény szerént megválasztandók, jövődében is illy értekező összejöveleket fogunk tartani; — de midőn ekkép irányunk szellemi egységére törekszünk, a törvényhatóságoknak önkörükbeni szabad mozgását s törvényes önállását féltékenyen őrizni szoros kötelességünknek ösmerjük; és azért

15. Az alkotmányos életnek törvényhatósági végzések, követ- és tisztválasztásokban nyilatkozó ágaiba a párttá alakult kormány befolyását a megyei rendszer felforgatására irányzott veszélyes törekvésnek, valamint azon törekvést is, hogy a többség a kormánynak irányúl csak azon esetben szolgáljon, ha az egy bizonyos pártnak kedvező: alkotmányellenesnek nyilatkoztatjuk.

LEVÉLTÁRI ADATOK

a XVI. és XVII-ik

század történetéhez.

I.

Maria Christierna dei gratia Transsylvaniae, Moldaviae, Valachiae Transalpiniae Princeps, partium regni Hungariae domina et Siculorum Comes etc. Nata Archidux Austriae, dux Burgundiae, Comes Tyrolis etc.

Magnifice, Egregij et Nobiles fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Várfalvy János, az Aranyas széki királybíró, jelönté könyörgése által, hogy Gombássy Lajos Bálintnak volt volna az ő leányával, Várfalvy Cathával némönemő compositiója, mely compositióba kötötte volna szentkirálbeli jószágát, és az compositiót Lajos Bálint meg nem állotta volna, annakutánna pedig Várfalvy Catha el is érte volna törvényvel Lajos Bálinton. Könyörgé ez okáért minekünk, hogy mi Kegyelmetek által az Lajos Bálint kötése és az meglött törvény szerént igazat tételnék az szentkiráli jószágából. Hagyjuk azért, hogy az dolog így lévén, az sententia szerént menjetők ki Szentkirálra és Lajos Bá-

lintnak az ő maga compositiója szerént exequáljatok az meglött törvény szerént, ha valami legitimum impedimentummal nem occurrál. Secus non facturi. Datum Albae Juliae, die 16 Januarij Anno domini 1596.

MARIA CHRISTIERNÁ m. p.

Ad mandatum Serenitatis Suae
proprium

STEPHÁNUS BOCHKAY m. p.

JOANNES BALÁSFY m. p.
Secretarius.

Külczim: Magnifico, Egregijs et Nobilibus, Comitibus, Vicecomitibus et Judicibus Nobilium Comitatus Albensis Transsylvaniae etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije K. Papp Miklós gyűjteményében)

II.

Nos Michael, Valachiae Transalpiniae Vaiuoda, Sacratissimae Caesareae Regiaeque Majestatis Consiliarius, per Transsylvaniae Locumtenens, et eiusdem cis Transsylvaniae partiumque ei subiectarum fines exercitus Generalis Capitaneus etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit vniuersis, quod etsi in proximis dominorum regnicolarum Comitij Generalibus ad vigesimum diem Nouembris, ex edicto nostro hic Albae Juliae celebratis, vniuersae et quaelibet donationes Sigismundi Bathorij etc. alias Principis Transsylvaniae reiectae, annihilatae, viribusque cassae et inefficaces sint redditae, et pronunciatuae, et alioquin etiam ius belli in vniuersis bonis et iuribus possessionarijs habuerimus, nos tamen cum ad nonnullorum dominorum Consiliariorum nostrorum singularem intercessionem nobis propterea factam, tum vero attentis et consideratis fidelitate et fidelibus seruitijs Egregij Pauli Kereztessi, familiaris aulae nostrae, quae ipse Principibus Transsylvaniae praedecessoribus nostris, et huic regno fideliter exhibuit et impendit, ac in futurum nobis quoque exhibiturus et impensurus est. Totales et integras possessiones Homestia et Rumuniest, in pertinentijs oppidi Marchina et Comitatu Themesiensi existentes habitas, per eundem partas, et hactenus quocunque titulo, iusto tamen et legitimo tentas atque

possessas. Totum item et omne Jus regium, si quod in eisdem possessionibus etiam aliter qualitercunque existeret et haberetur, aut eadem et idem nostram ex quibuscunque caussis, vijs, modis et rationibus concernerent collationem, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentijs quibuslibet, terris scilicet arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, foenetis, syluis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis, vinearumque promontorijs, aquis, fluuijs, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis, et eorundem locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum, et pertinentiarum suarum integritatibus, quouis nominis vocabulo vocitatis, ad eandem et idem de iure et ab antiquo spectantibus, et pertinere debentibus, sub suis veris metis et antiquis limitibus existentibus, praemissisque sicut praefertur stantibus, et se habentibus, memorato Paulo Kereztesi, ipsiusque haeredibus, et posteritatibus vniuersis, nouae nostrae donationis titulo clementer dedimus, donauimus et contulimus. Imo damus, donamus et conferimus iure perpetuo, et irreuocabiliter tenendas, possidendas, pariter et habendas, saluo iure alieno, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Quae tunc in formam Priuilegij redigentur, dum nobis in specie fuerint reportatae. Datum Albae Juliae, die sexta mensis Decembris, Anno Domini Millesimo Quingentesimo Nonagesimo nono.

(Mihály vajda sajátkezü aláírása cyrill betűkkel.)

(P. H.)

JOANNES JACOBINUS Secretarius m. p.

(Eredetije K. Papp Miklós gyűjteményében.)

III.

Nós Stephanus Chiaky de Kerezzeg, Generalis Capitaneus regni Transsylvaniae etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit vniuersis, quod nos dignum habentes respectum fidelitatis et fidelium scrutiorum, praeclarorumque meritorum, Egregij Pauli Keresztessy, quae ipse Principibus huius regni Transsylvaniae, huicque regno, pro locorum et temporum uarietate, magna cum nominis sui

laude fideliter exhibuit et impendit, ac in futurum quoque exhibiturus et impensurus est. In eo ipsum assicurandum, affidandum, et certificandum duximus, quod totalem et integram possessionem Chierniey uocatam, in Comitatu Orodienzi, districtuque Szád uocato existentem habitam, ante ad arcem praesidiumque Lippensem tentam et possessam, si et in quantum abalienatio eiusdem possessionis arci et praesidio Lippensi non derogauerit, simul cum toto et omni Jure Regio, cunctisque suis utilitatibus et pertinentijs quibuslibet, terris scilicet arabilibus, cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, foenetis, syluis, nemoribus, montibus, uallibus, alpibus, uineis, uinearumque promontorijs, aquis, fluuijs, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis et eorundem locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus, quouis nominis uocabulo uocitatis, ad eandem et idem de iure et ab antiquo spectantibus, et pertinere debentibus, sub suis ueris metis, et antiquis limitibus existentibus, a Principe futuro Serenissimo Sigismundo, non alteri cuiquam, uerum memorato Paulo Keresztessy, ipsiusque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus vniuersis, saluo Jure alieno impetrabimus; prout assicuramus, affidamus et certificamus harum nostrarum uigore et testimonio literarum mediante. Datum Claudiopoli, die decima Februarij, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo primo.

STEPHANUS CHIAKIJ m. p.

(P.H.) -

(Eredetije K. Papp Miklós gyűjteményében.)

Az 1848—49-ik évek

TÖRTÉNETÉHEZ.

Közl: K. Papp Miklós.

Az alább következő adatokat K. Horváth János ur szivességéből közlöm az eredeti kéziratok nyomán.

Forradalmunknak Csányi László volt egyik legclassicusabb alakja. Ez oklevelek tőle vannak s bizonyára kegyelettel fogja olvasni azokat közönségünk.

I.

Horváth János Urnak.

Kolozsvár, Február 12-én 1849.

Végveszélylyel fenyegetett közös hazánk aggasztó körülményei közt a nemzet jobbainak kötelességük minden erejüket megfeszíteni a vész elhárítására, — hatni a népre, fölvilágosítani s megnyerni a haza ügyének, áldozatkészségre lelkesíteni.

Önt úgy ismerem, mint hazánk egyik hű fiát, s ki körében teljesíté hazája iránti szent kötelességét. Nem buzdítás, nem serkentés ezen iratom célja, ön azon kevés választottak közül való, — bár sokan volnának, — kik irányában erre szükség nincs, hanem ön működésének, hazafiságának tágasb kört nyújtandó, s így befolyását növelendő, mellékelem ide ezen nyílt rendeletet, mely szerint önt Udvarhelyszék kormánybiztosának kinevezem. Bár minden kinevezésnél érezném azon nyugodtságot, melyet kelt az emberben a hatalomnak oly férfiura ruházásának tudása, kinek multja, jelenje s egyénisége a siker, az eredmény felett kétkedni nem enged.

teljhatalmu országos biztos

CSÁNYI LÁSZLÓ.

II.

Nyílt rendelet.

Udvarhelyszék kormánybiztosául, a magyar honvédelmi bizottmány által reám ruházott teljes hatalomnál fogva, ezennel kinevezem Horváth János urat, fölhatalmazván őt, hogy Udvarhelyszéken, hol hazánk ellenségeivel czimborálóknak sikerült a székelységet a székely név gyalázatjára a jó ügytől eltéríteni; — tegyen olly erélyes s eredményben sikeres intézkedéseket, hogy e gyalázat — a székelyeknek az igaz ügynek megnyerése s a bujtogatóknak fékezése által — rólok mosassék le; e végett minden hatóságnak, tisztviselőnek, de minden egyesnek parancsolom, hogy nevezett Horváth János ur működéseit nemcsak hogy akadályozni ne merészeljék, sőt minden erejükkel járuljanak intézkedéseinek sikeresítéséhez — másképen nem cselekedvén. — Kolozvártt február 12-én 1849

az egyesült Magyar és Erdély ország teljhatalmu országos biztos

CSÁNYI LÁSZLÓ.

(P.H.)

A MAGYAR NEMZETI SZINÉSZET TÖRTÉNETÉHEZ.

Közl: K. Papp Miklós.

1806.

XII.

Méltóságos Báró és Camerarius Ur!

Nagyságodnak nagybecsü levelét vettem, mellyből azt értettem, hogy Szegedről még semmi választ sem vett Nagyságod, melly reánk nézve igen szomorú, mert az idő erősen közelget. Meglehet, hogy a napokban jött ujság bosszontotta meg őket, mellyben egy valaki (én actorra gyanakszom) egy igen os-

toba tudósítást tétetett. Azért tehát instálom Nagyságodat, méltóztasson még egy két sort Szegedre iratni, hogy oda mehessünk különben erősen megakadunk. Továbbá az iránt is tudósítottam Nagyságodat, hogy Therész erőszakkal haza akar menni, semminémű okoskodásnak helyt nem ad, egy illy rendkívül való háládatlanságot Therész felől fel nem tettem volna, ennek orvoslása tölem nem függ, hanem Nagyságodtól, azért tehát instálom Nagyságodat, hogy méltóztasson si-etne valami parancsolatot küldeni, mert ha Therész bémegy, egyedül a feleségemmel maradok, mert Juliska még most sem sokkal több. Az erdélyi theátrumnál pedig úgy tu-

dom, hogy nincs Therészre szükség, mert ott ugy is elegenden vannak, de ujat is inkább lehet kapni, itt még az sincs. Azért tehát még egyszer instálom Nagyságodat siető válaszáért. Egyébiránt minden dolgunk igen jól foly, 92 Rf. maradott julius hónap végével, pedig ugyan sok garderobbéli requisitumot vásárlottunk, azonkívül a bibliothecara és Röllé írásra véghetetlen sok megyen, de elég az ahhoz, hogy cassánk soha üresen nincs és fogadom, nem is lesz. Csakhogy Nagyságod a téli quártélyt és Therész dolgát eligazítani méltóztasson. Egyébiránt csókolom kezét az asszony ő Nagyságának, az urfit tisztelem, magamat tapasztalt kegyes graciajában ajánlván Nagyságodnak vagyok

Méltóságos Camerarius Urnak kegyes pártfogómnak

Sig. 7-a Aug. 1806.

legalázatosabb szolgálja

ERNYI MIHÁLY mp.

Külczim: Méltóságos Báró Hadadi Vesselényi Miklós Ur ő Nagyságának, felséges urunk arany kulcsos hívének etc. etc. nekem érdemem felett való kegyes pártfogómnak
per Zilah a Sibó.

XIII.

2271.

Méltóságos Szabad Báró kegyes jó Urunk!

E folyó esztendőbeli 15-ik Augustusban költ kegyes levelére Nagyságodnak alázatosan válaszoljuk, hogy az előbbeni, az az 11-ik májusi hasonló becses írására köteles feleletünket még 11-ik Juliusban megküldöttük, s abban mind Nagyságodnak erántunk volt ritka figyelmét háláltuk, mind eléggé nyilatkoztattuk, mely készséggel várjuk az hozzánk utasított nemes magyar játszó társaságot, melynek elérkezéseig is mély tisztelettel ajánlottak vagyunk Szegeden 19-ik Septem-berben, 1806-ik esztendőben.

Nagyságodnak

alázatos szolgálói

nemes királyi szabad Szeged városa tanácsa.

XIV.

Méltóságos L. Báró és Camerarius Ur! Érdemem felett való kegyes pártfogóm, s Uram!

Bátorkodom Nagyságodnak ezen respectust elküldeni, de korántsem. olly örömmel, a millyennel Debreczenből küldék vala, mert a mint látni méltóztatik, a miolta Szegeden vagyunk, nem hogy remanentiánk volna, hanem mindég superrogátum, még eddig csak volt miből supererogálni és e folyó hónapra is léssen talán, de azután mit csináljunk, mert Nagyságodnak alkalmatlan-kodni fogadásom ellen vagyom. Ha Nagyságod parancsolni méltóztatnék, elmennénk más felé, mert még most csak volna mivel, de továbbad ugy lehet, hogy igen megakadunk, mivel hogy fájdalom Sibó is messze vagyom tőlünk. De ha szinte jó jövedelmeink volnának is, mégis bajosan lehetne a telet kitölteni, mert a theátrumot nem lehet fűteni. Az épület kő ugyan, egy kályha is vagyom benne, de a szinnek nincs stakaturája, még csak olyan sincs, mint a Nagyságod lóoskolája, az az egy szikra stakaturája sincs, hanem egyenesen a fedél látszik. A bálók is itt szoktak tartatni, ekkor fűtik, de mindenkor félől fát égetnek el és akkor is csak annyi melegség vagyom, a mennyi a tánczosoknak szükséges, azon kívül itt egy öl fa 15 Rf. vagyis inkább 30 Rf, mert a kolosváriból lehet két ide való kurta ölet csinálni, ennél fogva bölcsen általláthatja Nagyságod, hogy mi is melly nyomoruságosan élünk. Esedezem tehát, hogy nekünk mennél előbb vigasztaló parancsolatot küldeni méltóztasson Nagyságod. Mert itt ebben a hideg theátrumban az Istennek különös csudája nélkül meg nem állhatunk, csak egy tagja az istitutumnak, (kivált ha asszony személy) betegedjen meg, ugy egyszeribe megáll a játékunk. Ugy szándékoztam volt, hogy szakasztok magamnak egy hetet és Pestre rándulok musikusokért, és ha találhatnék egy actrixért, de nem szabadulhatok, mert mind a legnagyobb játékokat és a legjobb igyekezettel kell játszodunk, külömben annyi jövedelmünk sem volna. — Valósággal olly annyira el vagyok kényszeredve, hogy ha Juliska helyett egy ügyesebb ac-

trixom volna, egyenesen azt instálnám, hogy Pestre menni méltóztasson megengedni. De így nem tudok magamnak tanácsolni, hanem Nagyságodnak kegyes parancsolatját elvárván, tapasztalt kegyes uri gráciájába és hathatós pártfogásába ajánlott maradok.

Méltóságos Báró és Camerarius Urnak
Sig. Szeged 5-a Deczember

legalázatosabb szolgálja
ERNYI MIHÁLY mp.

Külczim: Méltóságos L. Báró Hada di Vesselényi Miklós Ur ó Nagysága, felséges urunk arany kulcsos hívének, Tekintetes Nemes Közép-Szolnok vármegye nagyérdemű fő ispánjának etc. etc. A magyar nemzeti játszó társaság fő igazgatójának, nékem érdemem felett való kegyes pátronusomnak tartozó alázatossággal adassék.

per Debreczen a
Zilah Sibó.

XV.

A magyar játszó társaság cassájáról való számadás.

A város neve	Eszteendő, hónap és nap	Jövedelem		K ö l t s é g							Summa erogationis	Super erogatum	Remanentia
		Currens cassa	Pensio cassa	Tagok fizetése	Játékok és rollék irása	Garderob szaporítása	Decoratio tiok festése	Külbomb-féle költség	Rf. x.	Rf. x.			
Debreczen et Szeged	1806. Az egész septemberi	Rf. x. 1015 35	Rf. x. 2645 41	Rf. x. 1040	Rf. x. 68 41	Rf. x. 241 27	Rf. x. 31 41	Rf. x. 83 29	Rf. x. 835 58	Rf. x. —	Rf. x. —	Rf. x. 179 37	
	dto. Az egész Octoberben	Rf. x. 683 28	Rf. x. 2234 38	Rf. x. 386 19	Rf. x. 38 6	Rf. x. 120 15	Rf. x. 13 30	Rf. x. 254 30	Rf. x. 812 40	Rf. x. 129 12	Rf. x. —		
	dto. Az egész Novemberben	Rf. x. 590 38	Rf. x. 2058 38	Rf. x. 381 49	Rf. x. 46 18	Rf. x. 3 23	Rf. x. 9 10	Rf. x. 229 42	Rf. x. 670 22	Rf. x. 79 44	Rf. x. —		

Hogy ezen tabella a jegyzőkönyvvel megegyezzen, bizonyítja
Szeged 5-ik Deczember 1806.

Coram me MICHAELM ERNYI mp.
Theatri Director.

VEDRES ISTVÁN mp.

KEMÉNY JÁNOS
m. t. k.

Theatr. Perceptor.

1807.

XVI.

A magyar játszó társaság cassájáról való számadás.

Város neve	Eszteendő, hónap és nap	Jövedelem		K ö l t s é g							Summa erogationis	Super erogatum	Remanentia
		Currens cassa	Pensio cassa	Tagok fizetése	Játék és rollé irás	Garderob szaporítás	Decoratio festése	Külbomb-féle költség	Rf. x.	Rf. x.			
Szeged	1806. Az egész decemberi	Rf. x. 692 5	Rf. x. 26 54	Rf. x. 372 24	Rf. x. 11 18	Rf. x. 33 14	Rf. x. 10 —	Rf. x. 135 54	Rf. x. 562 50	Rf. x. —	Rf. x. —	Rf. x. 129 15	

Látta VEDRES ISTVÁN mp.

ERNYI MIHÁLY mp.

KEMÉNY JÁNOS mp.

Theatri Director.

Perceptor.

Szeged 1-a Januarii 1807.

XVII.

Szamosujvárról, 10-a Junii 1807.

Méltóságos Báró Ur, különös kegyességi pártfogóm!

Első Májustól fogva, a mióta Magyarországról haza érkeztem, szüntelen azon va-

gyok, hogy az ide való Magistratustól Nagyságod akarata szerint engedelmet nyerhessek arra, hogy a magyar játszó társaság ide jöhessen és játszódhasson, de az instantiát, (mellyhez a Nagyságodnak még a télen ez iránt nékem irt becses levelét is ragasz-

tottam) a nemes communitás, a melylyel kö-
zöltetett, abból a tekintetből, hogy igen ke-
vesen vagynak a centumviratusból itthon,
még eddig elé nem vette. Ez az akadály
eltarthat octoberig is, mert kereskedőkből
állván a város, a communitás tagjainak na-
gyobb része addig nehezen kerül haza, de
ha haza is kerül, nem merem Nagyságodat
előre bizonyossá tenni a felől, hogy meg-
engedik az itt való producálást. Mert itten
nem kevesen találtnak olyan régi világbéli
emberek, a kiknek kevés izlések vagyon a
theatromhoz, félek tehát, hogy ellenkezői ne
találtassanak ezen jó czélnak. Azomban, ha
szinte meg se tagadnák az engedelmet, kér-
dés, hogy hol játszana a társaság, az ide
való bál-szála (a melybe kellene a theá-
tromot felállítani, mert más helyünk nincsen)
igen kicsiny, akkora sincsen, mint a Rédei
kolosvári szálája, de annál alacsonyabb is,
galleria alig van 40 személyre való benne,
tehát alkalmas helyek bizonyosan nem
volna. — Végre azt mondják a városiak, hogy
ha csak october és november hónapjaiban
nem volna itt a theatrom, tehát nem volna
publicuma, addig az ideig kün lévén a nép-
nek disze, a fejer népek pedig magokra nem
igen gyakorolnák a játszó szint. Tudom pe-
dig, hogy már octoberben Kolosvárt vagyon a
theatrum. Quartirt is nehéz itt találni, egy
privatus alig tud magának egy házat találni.
Én részemről 4 szobákat ingyen adtam volna
az actor uraknak.

Ezeket azért jelentem Nagyságodnak
előre, mert én se mulathatok tovább Sza-
mosujvárt, a kereskedés kihiv engem Ma-
gyarországra a pusztára. — Tehát ezek sze-
rént, hogy tudhassá Nagyságod is mihez
szabni rendeléseit. — Az én vélekedésem
azomban az volna, hogy az idén a fennebb
irt okoknál fogva a theatrom ne jöjjön Sza-
mosujvárra, hanem valamint máskor, menjen
Kolosvárra egyenesen Vásárhelyről. Jövő
mindszent napjáig pedig irna Nagyságod a
nemes magistratusnak egyenesen a theatrom
iránt pro futuro anno. Sokkal fogatosabb
lészen, ha Nagyságod maga ir, mert sokan
olyan gyávák, hogy engem gondolnak a the-

atrom koholójának lenni, és mivel sok iri-
gyeim vagynak, nem csuda, ha ellene szegzik
magokat. — A dolog időt kíván, tehát ma-
radjon jövő esztendőre, talám addig más sub-
jectumok is fognak mind a communitásba,
mind a magistratusba belépni.

Részemről igen szerettem volna, ha ez
a nyelv és erkölcsöt pallérozó társaság hoz-
zánk és közénkbe jöhetett volna, én felette
sajnálom, hogy az idén, a mint a környülál-
lásokat látom, abban kedvem nem telhetik.
Ha mindazonáltal mindezek iránt valami
reflexiója volna Nagyságodnak és azt vélem
közölni méltóztatna, én usque 20-am novem-
bris 1807. Varsányon fogok mulatni, a leve-
let tehát per Debreczen Szolnokba kellene
adressirozni.

Jelentem Nagyságodnak mint a magyar
litteratura fautorának, hogy 1-a augusti a.
c. egy eredeti s pedig magyar történeten
épült érzékeny játékom 5 felvonásokban Budán
kijő a nyomtató sajtó alól ezen nevezet alatt:
az Erdemes Kalmár. Ugy szinte egy
eredeti magyar római vitézi történet (valami
25 árkusokból álló) ilyen czim alatt: a Je-
gyesek Kárhágóban, vagy a Nagy Scipio,
mind a két könyv előtt egy szép kép lészen,
a munkák eladók lésznek Erdélyben Gudmán
kolosvári könyvvarusnál.

Melyeknek alázatos jelentése mellett
vagyok

a Méltóságos Báró és Administrator Urnak

alázatos szolgája
Gorové László mp.

P. S. A Méltóságos asszonynak kezeit
alázatossággal csókolom.

Külczim: Szamosujvarino. Illustrissi-
mo Domino Libero Baroni Nicolao Wesselé-
nyi de Hadad, Inclyti Comitatus Szolnok Me-
diocris Administratori, dignissimo Patrono
mihi gratiosissimo

per Caudiopolim

Zilaj
a

Sibó.